

Heidegger'in Modernlikle yüzleşmesi

Modernlik üzerine tartışmalar, günümüz Türkiye'sinin düşünce alanında baş köşeyi tutmaktadır. Lehinde ve aleyhinde çeşitli görüşler ileri sürülürken, genelde kelimenin etimolojisi ilk hareket noktası olmaktadır. Kelimenin kökü eski Latince'ye dayanması bir yana, türemiş halleri olan 'modern'nin 14. Yüzyıl, 'modernlik'in 19. Yüzyıl ortaları ve 'modernizm'in 20. Yüzyıl başlarında görüldüğü bilinmektedir. Modernliğin, sözcük anlamı olarak 'yeni-çağdaş olanı arama isteği' veya farklı şekillerde tanımlanabilir olması onun her alanı içeren belli bir dünya görüşü oluşturduğu fikrini değiştirmemiştir. Ancak bu görüşlerin oluşmasında, kelimenin etimolojisi, kelimeyi soyutlar-ken insanların yukarıdaki tarihleri esas almasına neden olmaktadır. Belli bir dönemde görülmüş bir kelimenin anlamını hemen gerisinde kalan belli bir süreçte aramak normal gelmiştir insanlara. Hele bu süreç içerisinde önemli toplumsal, bilimsel vb. sıçramalar olmuşsa anlam doğrudan bunlarla ilişkilendirilmiştir. 'Modernizm' dünya görüşünün ne olduğu da kelimenin kendi öncesinde ortaya çıkan Descartes kartezyenizmi,

Newton fiziği, Fransız devrimi, ve takip eden aydınlanma döneminde aranmıştır. Bu kitapta yazılanların önemi, bizce bu hataya düşmemiş bir düşünürün modernlik üzerine görüşlerini olanca açıklığıyla anlatmasıdır. Kitapta Heidegger'in modernliği oldukça eskilere dayandırdığını bulabilirsiniz.

Nazilikle ilgisi olduğu bilinmesine rağmen pek yerilemeyen veya tarihe gömülemeyen belki de tek düşünür olması, Heidegger'in, felsefe alanında ne kadar güçlü ve rakipsiz olduğunu da göstermektedir. Yazar da böyle bir düşünüre kayıtsız kalmayarak, onun üzerine çalışmalarını sürdürmüştür. Yazar, bu kitap yanısıra Heidegger üzerine bir diğer kitabı **Eclipse of the Self: The Development of Heidegger's Concept of Authenticity** (Kendini algılayışın sönüşü: Heidegger'de (üretmede) sahicilik kavramının oluşumu) ile de bilinmektedir. Yazarın kitabımızda, Heidegger'in modern dönemin getirdiği endüstrileşmeye olan eleştirel bakışı ile Nasyonel Sosyalizm fikrine olan sempatisi arasındaki ilişkiyi ortaya koyması da okuyucuya çok ilginç gelebilir.

Heidegger'in kitapta anlatılan görüşlerini ortaya koyduğu zamandaki Almanya ile, günümüz Türkiye'si ara-

sında en azından düşünce alanında benzerlikler kurmak mümkündür. O dönemlere gelinceye dek endüstrileşme ve ilgili fenomeni modernliğin, Alman *Geist*'ını olumsuz yönde etkilediği üzerine tartışmalar uzun süredir devam ediyordu. Bu tartışmaları yaşamış olan Heidegger oldukça özgün fikirler öne sürmüştür. Heidegger gibi 20. Yüzyıl'ın gerçekten orijinal fikirlere sahip bir düşünürü, günümüz Türkiye'sinin içiçe olduğu bir meseleye olan bakışıyla anlatması kitabı bizim için çok önemli kılmaktadır.

Yazımızın devamında kitabın kısa ancak kapsayıcı olmasına çalıştığımız bir özetini vermek istiyoruz:

Heidegger'e göre modern teknolojinin birbiriyle ilişkili üç anlamı vardır:

1. Endüstrileşmeye ilişkin teknikler, cihazlar, sistemler ve üretim süreçleri,
- ii. Modernliğe ilişkin rasyonalist, bilimsel, ticari, yararcı, insan merkezli, seküler dünya görüşü,
- iii. Endüstriyel üretim süreçleri ve modernist dünya görüşünü olanaklı kılan çağdaş biçimde nesnelere anlama ve onların sırrını çözme,

Heidegger'e göre üçüncü anlam ilk iki anlamı, yani endüstrileşme ve modernliği olanaklı kılan en önemli anlamdır. Nesnelere tek boyutlu biçimde hammadde olarak açıklanması Heidegger'e göre insanın kendi kararı ile değil, varlık tarihinin kendi içindeki gelişiminden kaynaklanmaktadır. Tarihin o teknolojik aşaması nesnelere kavramayı o biçimde değiştirmiştir ki insanlar şu veya bu biçimde endüstriyel düzene katılım göstererek ona ilişkin dünya görüşünü benimsemek zorunda kalmışlardır. He-

idegger'e göre modernlik adı verilen dünya görüşü çağdaş durumu açıklamaya yönelik son bir kavram değil, gözden uzak olan çok daha derin bir oluşumun bir belirtisidir. Teknolojik çağda zirveye ulaşan bu tarihsel oluşumun ilk aşaması ise Plato'nun metafiziğinde saklıdır.

Batı tarihinin aşamaları, Grek, Roma, Ortaçağ, Aydınlanma ve Teknolojik Çağ bir şeyin 'varoluşuna' ilişkin anlayıştaki uzun çöküş sürecinin aşamalarıdır. Teknolojik çağda bir nesnenin varoluşu kendi başına semiren bir teknolojik sistemin bir hammaddesi oluşu anlamına gelmektedir. Herhangi bir tarihsel düzende insan davranışı nesnelere taşıdıkları ifade ile biçimlenir. Eğer nesnelere Tanrı'nın varlıkları iseler insanlar onlara belli bir biçimde davranırlar; eğer nesnelere hammadde dışında hiçbir şey değilseler insanlar onlara başka tür davranırlar. Batı tarihi, Heidegger'e göre eski Greklerin üretimsel metafiziğinin nasıl gitgide modern teknolojiye dönüştüğünün öyküsüdür. Eski Grekler nesnelere varlığını onların üretilmiş olmaları biçiminde proto-teknolojik olarak ifade ettiler. Nesnelere durmaksızın üretilmek ve tüketilmek için gerekli sadece bir hammadde olduğu düşüncesine dayalı teknolojik varlık anlayışı bu üretimsel metafizik tarihinin son aşamasını oluşturmaktadır. Heidegger Plato'yu bu metafiziğin kurucusu olarak görmektedir. Pek çok diğer Grek gibi Plato'nun nesnelere varlığına ilişkin anlayışı da insanın üretme biçimine ilişkin terimlerden oluşuyordu. Tıpkı bir ustanın kalıplarını ürettiği nesnelere asıl biçimlerini oluşturması gibi, ideal biçimler zamansal-empirik dünyadaki varlık-

lar için ezeli, değişmez bir yapıyı sağlamaktaydı.

Heidegger bu üretimsel metafiziğinine alternatif otantik bir çalışma ve üretme biçimini geliştirmeye çalışıyordu. Heidegger'in bu tür bir eleştirel girişimi gerçekleştirmesinde kuşkusuz yaşadığı dönem Almanya'sının tarihsel koşullarının da büyük etkisi vardı. Ancak çok yetenekli ve yüksek akıl sahibi bir düşünür Almanya'nın çektiği acıların nedeni olan metafizik kökenli ölümcül sorunları kavrayabilirdi. Onun üretimsel metafiziğin tarihi ve kişiliğine yönelik provokatif yorumu ancak modern teknoloji ile Alman ulusunun çalışma ortamında vuku bulan köklü değişimler hakkındaki umutsuzluğu ve Almanya için kurtarıcı bir alternatifin varlığına duyduğu ümit ile anlaşılabilir. Heidegger'in bu yorumları kısmen o dönemdeki bir kısım siyasî tepkiselci kişilerin görüşlerinin etkisinde gelişti. İlerlemeciliğin eleştirisi 19. yüzyılda Wilhelm Dilthey'in tarihselciliği ile başladı. Aklın yerine sezgi, Naturwissenschaften yerine Geisteswissenschaften. Bir grup, endüstriyel teknoloji, aydınlanma, rasyonalizm ve Fransız devriminin siyasî ideallerini Almanya'nın geleneksel değerlerini yok eden karanlık güçler olarak görmekteydiler. Diğerleri Alman Geist'inin kaderini oluştururken bağımsız bir siyasî düzenin yanısıra endüstriyel teknolojinin güce ilişkin nimetlerinden yararlanmak istiyorlardı. Scheler ve Spengler gibi tepkiselci modernistler bilimden yararlanmak gerektiğini savunuyor ve teknolojik açıdan güçlü bir Almanya istiyorlardı.

Almanya'nın savaş yenilgisi sol-ka-

nat endüstriyel kitleleri ve orta sınıf tepkiselci güçleri giderek daha da arttırdı. Savaş sonrası Weimer Cumhuriyeti ise batı tipi demokrasi tarzını Almanya'da yerleştirmeye yöneldi ama uzun süreli olmadı (1919-1930). Yine de bu dönemde Almanya, tüm siyasî çalkantılara rağmen teknolojik olarak gelişmesini arttırdı. Tüm sorunlarına rağmen 1880-1913 yılları arasında kömür üretimini dört, çelik üretimini on katına çıkartmayı başardı. Tabii büyük bir kent göçü ve kentsel yaşam sorunlarıyla birlikte. Buna karşılık Volkish hareketi modernizm ve endüstrileşmeye tepki olarak ortaya çıktı. Onlara göre çözümler doğaya ve köklere döndü. Kaybolan Tanrı'nın yerine Volk ruhunu ikame etmek. Sonunda kişisel idealizm paradoksal yapısı ile birlikte Hitler'in öncülüğünde Alman toplumunun örgütlenme bilincini biçimlendirmeye başladı.

Siyasî tepkiselcilik, toplumun tükenişi, kimliğin kayboluşu ve aşkınlığın yokoluşuna karşı oluşturulan bir bilinçti. Tepkiselci bilinç yalnızlığa, anomiye, rasyonalizm ve materyalizme ve teknoloji ürünü insan gelişim araçlarına baş kaldırıyordu. Endüstriyel toplumlarda modern yaşamla birlikte ortaya çıkan ruhsal ve duygusal fakirleşmeye karşı önlem almaya çalışıyordu. Bu nedenle doğaya dönüş, sezgiyi akla tercih, insanların tarihsel olmaktan çok irksal köklerine yöneliş esastı.

Reaksiyoner modernizmin temel amacı ise modern endüstrinin ve teknolojinin nimetlerinden yararlanarak Almanya'nın ulusal gücünü yeniden kazanmak, toplumsal dokuyu yeniden kurarak, halk ruhunu yok eden

sınırsız egoizm (Manchester ruhu) ile kör kolektivizm (Tanrısız komünizm) dışında üçüncü bir yol çizmek, aydınlanmaya özgü hesabî rasyonalliteyi, kendini adayan ve tehlikeyi seven fedakar bireyciliğe dönüştürmek. Bu şekilde erkeklik, cesaret, kararlılık, sertlik, disiplin ve şeref gibi eski erdemlerin teknolojik güç ile yeniden kazanımını tasarlıyorlardı. Spengler, Sombart ve Junger tepkiselci modernliğin başta gelen savunucularıydılar.

Spengler aydınlanmacı düşüncenin ilerlemeci görüşünün aksine her dönemin kendine özgü olduğu dolayısıyla, nedensel yasalarla açıklanamaz olduğunu savunuyordu. Tarih, estetik ve sembolik bir fenomendi. Schopenhauer, Nietzsche ve Darwin'den etkilenerek çöküşün ırksal ve biyolojik olduğunu düşünüyordu. Spengler'e göre içgüdüsel davranış temelde biyolojik olmayan metafizik bir güce dayanıyordu. İrade. Heidegger'e göre Spengler'in tarihte morfolojik biçimler arayışı, yarı bilimsel bir etkilenmeydi. Tarih hayvan yaşamı ile değil insan varoluşu ile belirlenmişti. Oysa ki çöküşün temeli metafizik ve ruhsaldı. Buna rağmen Heidegger Spengler'den çok etkilenmiştir. Ona göre aydınlanma insanın kendi özünü maddî rahat ve güvenlik karşılığı değiştirdiği bir aşamadır. Faust insanı tabiata ihanet etmiş, makina teknolojisi de insana. Dünyanın efendisi, makinanın kölesi.

Diğer bir tepkiselci modernist olan Ernst Junger yeni bir insan arıyordu. Sert, cesur işçi-asker. İlkel insanı harekete geçirecek hayatî irade olarak teknolojiyi kavrayabilen, me-

denî insanın aksine iradeye teslim olmuş, hırslı fakat buz kesmiş, gezegenin hakimiyeti için teknolojik gereklilik ne ise onu yerine getiren kişi. Junger'e göre nihilistik teknolojik çağda sıradan işçinin kendi isteği ile teknolojik düzenin bir parçası olmayı kabul etmesi ya da aksi takdirde yok olması sözkonusudur. Yalnızca yüksek tipler, kahraman işçi-askerler, dünya yaratan, dünya yok eden teknolojik endüstriyel fırtınaları doğru olarak değerlendirebileceklerdir. Bu da toplu hareketlenme ile mümkün olabilecektir.

Junger'in çizdiği insan tipini günümüzün Robocop ya da Terminator gibi film kahramanlarına benzetmek mümkündür. Modern burjuva uygarlığının acıyı yok ettiğini ve acıdan bi-haber bir burjuva dünyası yarattığını belirtir ve bu dünyayı aşağılar. Ancak acıya göğüs geren ve onunla yaşayabilen insan bu teknolojik çağda insan olduğunun farkına varabilir. Junger bu amaçla bir savaş estetiği bile oluşturmuştu. Hıristiyan ve liberal değerlerin çöktüğü bir ortamda işçiye özgü Gestalt sembolik olarak tüm insanlı deneyimleri düzenleyerek çalışma katılımını gerçekleştirmekteydi. Bu mitolojik görüşe göre işçi sadece burjuva dünyasına özgü bir sınıfın basit bir üyesi değildi. O asil güçlerin kaynağına bağlı bir varlıktı.

Heidegger de diğer tepkiselci düşünürler gibi materyalizm, bilimsel indirgemecilik, toplumun yozlaşması, kent yaşamı, ruhsal kokuşma, atomistik bireyselleşme ve aşkın boyuta yabancılaşmadan nefret ediyordu. Ne var ki bazıları gibi Almanya'nın kurtuluşunu, pastoral, teknoloji ön-

cesi bir dünyaya geri dönerek değil, yeni bir üretim ve çalışma metafiziği geliştirerek mümkün kılmak istiyordu. Her ne kadar Roma'ya özgü her şeyden nefret, Grek'e özgü herşeye hayranlık besliyor idiye de Heidegger yozlaşmanın temelini yine de Grek'e dayandırıyor, dejenerasyon, nihilizm, yozlaşma, köksüzleşme, Volksgeist, karar yetisi, ruhsal dönüşüm, şehitlik, vahiy, yenilenme, Almanya'nın kurtarıcı misyonu gibi tüm tepkiselci kavramları kullanıyordu. Ona göre batının krizi ne siyasi, ne de ekonomikti. Kriz metafizikti.

Varlık ve Zaman'ın fenomenolojik gündelik yaşama özgü nitelikleri bir bakıma endüstriyel teknolojinin olumsuz bir değerlendirmesidir. Bir yanda gündelik yaşamın özüne yönelik, zamandan bağımsız, aşkın yönleri açığa çıkarılırken, diğer yanda bu tasvirlerin özüne yönelik endüstriyel toplumun tarihsel koşullarına özgü siyasî yorumlarla dolu bir eleştiri geliştirilmektedir. Batının kurtuluşu bazılarının düşündüğü gibi Grek'e dönüş ve klasikleri yeniden ihya ediş ile mümkün değildir. Batıyı kurtarmak için Almanlar, Grek kültürünün temelini oluşturan ontolojik primal ile yüzleşmelidirler. Aydınlanma yeni bir şey olduğu iddiasıyla ortaya çıktı; insan aklının ve özgürlüğünün kendini ifade etmesi. Oysa ki özgürlüğün bir aracı olmak yerine matematiksel doğa bilimi ve rasyonel düşüncenin tahakkümü altına girdi. Bilime karşı felsefe varoluşsal bir iştir, bir davranış biçimidir. Plato asla felsefeyi bir *techne* olarak tanımlamamıştır. Varlık ve Zaman açıktan siyasî mesajlar vermiyorsa da dikkatli okunduğunda onun gündelik yaşamı tanım-

layışı anti-modernist eğilimini de ortaya koymaktadır. Varlık ve Zaman, zamansallık ile insanın nesnelere varlığını anlaması arasındaki ilişkiyi araştırırken insan varoluşunu varlıkların kendini ifade olanağı bulduğu bir zamansal ufuk olarak tanımlar. Ve onu gündelik yaşamın fenomenolojik tanımından yola çıkarak açıklar.

Heidegger felsefeyi bir sıra hasreti olarak tanımlıyordu. Tanrı'dan boşalan dünyada anlam ve tanışıklığın, yalnızlığın getirdiği bir kimsesizlik, evsizlik. Onun amacı Alman halkının kendisi için bir ev bulmasına bir filozof olarak yardımcı olmaktır. Gündelik medeni yaşama özgü inotantik bir durumdur. Angst ile karşılaşıldığında insan ya kendi temelsizliğini kabul edip otantikleşir ya da bundan kaçır. Marksistlere göre kişiliksizleşme ekonomik yapıyla ilgilidir. Heidegger'e göre ekonomik bir tahlil hiçbir şeye ışık tutamaz çünkü nihayetinde kendisi de modernizmin bir aracıdır. Kişiliksizleşme ontolojik bir durumdur. Ekonomik ve maddî koşullardan çok ekonomik ve maddi hale gelen insan düşmüşlüğü'nün bir sonucudur.

İnsanlık, varlıkların varoluşunu kabullenmeye ilişkin otantik ontolojik kapasitesine ilişkin bağını yitirerek güç arayan bir hayvan statüsüne indirgenmiştir. Bu çöküş 2500 yıl önce Plato ile başlamıştır. Her yerde Heidegger krizin işaretlerini görüyordu; katastrof ve ihtiyaç, çağdaş toplum, sefalet, siyasî kargaşa, bilimin iktidarsızlığı, sanatın çöküşü, felsefenin temelsizliği. İş ortamında yaşayan insan sürekli ölçen ve tartan biridir ama yine de nesnelere gerçek değerini bilmemektedir. Sürekli olarak daha iyi maddî yaşam standartları

arayışı ruhsal çöküntüyü meydana getirmiştir. Almanya bu kaderi ancak mevcut üretim anlayışını bırakıp varoluşun gizem ve terörünü yeniden canlandırarak aşabilir. İnsan *Dasein*'i düşünmemektedir. Dasein yükünü sırtına alanlar için nesnelere daha ağır bir anlam yüklenirler. Bu ise tehlikeyle yaşamaktır.

Heidegger kariyerinin başından beri varoluşun olgusal boyutu ile metafizik tarihine özgü sorunlar arasındaki ilişkiyi inceledi. Batının nihilizme dönüşen metafiziği ile Batı insanlığının varlık anlayışı arasında sıkı bir ilişki olduğuna inanıyordu. Heidegger'in etkilendiği temel düşünürlerden birisi olan Ernst Junger'den hareketle modernlik ve endüstriyel teknolojinin yol açtığı metafizik çöküşün ne Marksist ekonomi kurallarıyla ne de serbest pazar liberal ekonomileriyle açıklanamaz olduğunu düşünüyordu. Asıl neden işçiye özgü bir Gestalt haline gelen, Nietzsche'nin kozmik güç iradesi adını verdiği şeyden kaynaklanıyordu. Heidegger ise güç iradesi tarihini varlığın tarihine dönüştürerek açıklamayı yeğlemekteydi. İşte bu nedenle kapitalist ve komünist ideolojilerin ikiz karakterine karşı bir üçüncü yol olarak nasyonel sosyalist devrim Almanya'yı teknolojik nihilizm ve metafizik yozlaşmadan kurtarabilirdi. 1933 yılında Heidegger Freiburg Üniversitesi'ne rektör olarak atandığında Hitler'in devrimini onayladığını açıkça ifade ediyordu. Fichte'nin sözünü ettiği "Alman felsefesinin gücünü Alman ideolojisinin inşası için kullanma görevi" az veya çok tüm Alman düşünürlerince yerine getirilmiş bir olgudur. 1935 yılında He-

idegger Almanya'nın Rusya ve Amerika arasında ezilip parçalandığına öne sürüyordu. Bu iki güç ise ona göre siyasî farklılıklarına karşın metafizik olarak özdeştiler; aynı ürkütücü teknolojik çılgınlık, aynı sınırsız ölçüde sıradan insan kullanımı. Üstelik Amerikan kapitalizmi ona göre Hıristiyanlık ve burjuva demokrasisi içinde tarihten yoksun bir zeminde geliştiği için daha da tehlikeliydi.

Nietzsche'nin etkisiyle Junger modern teknolojiyi ezeli fakat gizli kalmış güç iradesinin en son tezahürü olarak görmektedir. Teknolojinin özü mekanik ya da teknik bir şey olmaktan çok dünyanın teknolojik terimlerle harekete geçirilmesidir. Çünkü insanlık temel bir araç olarak tarihin bu en son aşaması olan güç iradesinin gerçekleştirilmesi için hazır kılınmıştır. Benzer şekilde Heidegger de teknolojinin özünü acımasız *irade iradesinin* güçlenmesi için kullanıma hazır kılmak olarak görmektedir.

1934 yılında Freiburg Üniversitesinde 600 işçiye hitaben yaptığı konuşmada Heidegger şehirleşmenin Alman insanını toprağından kopardığını, şehirlerin endüstri, dehumanizasyon ve sınıf çatışmasının olduğu yerler olduğunu ve ancak toprağına ve doğduğu yerlere bağlı insanın kendisini modernizmin kötülüklerinden koruyabileceğini ifade ediyordu. Junger'in maskülenist ve şiddet yanlısı dili Heidegger'i bir zamanlar büyük ölçüde etkilemişti. Ama giderek nasyonel sosyalizmin tarihsel hareketinin yanlış bir yöne gittiğini, teknolojik çağı aşmak yerine onu güçlendirmeye yaradığını düşünmeye başlamıştı. Ayrıca bu

söylemdeki sertlik ve kararlılık temalarının daha çok teknolojik güç iradesinden kaynaklandığı konusunda şüpheler ediniyordu. Horkheimer ve Adorno'dan hareketle modern teknoloji ile nasyonal sosyalizm ilişkisi, aydınlanmanın diyalektiği denilebilecek bir Alman ürünü olarak göze çarpıyordu. Temelde dünyayı coşkudan yoksun bırakmakla birlikte aydınlanma insanın öteden beri varolan, doğaya tamamen hükmetme arzusuna yönelik tüm engelleri kaldırıyordu. Aydınlanmanın özgürleştirici retoriğinin ardında mitik bir unsur olarak bilimsel teknolojik araçlarla doğayı köleleştiren insanın sınırsız güç isteği yatmaydı. Nasyonal sosyalizm de bunun bir Alman versiyonu olmaktan öteye gidemedi.

1934 yılına kadar Heidegger, düşünürün nesnelere varlığını anlamada şairden daha önemli olduğunu düşünmüştü. Fakat bu tarihten sonra Heidegger sanatçıyı özellikle de şairi düşünürden daha üstün tutmaya başladı. Holderlin üzerine yaptığı çalışmalar sonucunda kararlı bir irade değil ancak dürüst bir itirafla insanlığın teknolojik kaderinden kurtulabileceğine karar vermişti. Heidegger'in düşünceleri 1930'lu yıllarda Nietzsche, Junger ve Holderlin arasında gidip gelmekteydi. Junger modern teknolojiyi herkesten daha iyi tanımlamıştı. Görüşlerini estetik bir fenomen olarak Nietzsche'den alıyordu. Nietzsche'nin biçim veren etkinlik olarak sanatı öne sürüşü Heidegger'de ancak büyük bir sanat eseri ile tek boyutlu teknolojik yaşamın ağırlık ve anlam kazanabileceği düşüncesi pekişmişti.

Hıristiyanlık en az Bolşevizm ve

hatta sosyalizm kadar nihilisttir. Nietzsche'nin "Tanrı öldü" sözünü Heidegger eski Tanrı'nın öldüğü ve yerini yenisinin alması gerektiği şeklinde yorumluyordu. Nietzsche de Holderlin gibi insan varoluşuna yeni bir anlam ve düzen getirecek Tanrıların dönüşünü bekliyordu. Nietzsche Holderlin ile birlikte 19. yüzyılın yegane inanan insanıydı ve 1918'de Hıristiyan Avrupa'nın Tanrısı kendisine sığınmış ve iman etmiş insanları hezimet ve acılardan kurtarmak konusunda acizdi.

Junger'in dünyayı kurtaran güç iradesine karşı Heidegger'in dünyayı kurtaran sanatın gücü. Nietzsche gibi Heidegger de sanatın doğrudan daha önemli birşey olduğunu düşünüyordu. Çünkü doğru, eğer olağan tanımıyla ifade edilirse, doğru önermeler bütünüdür. Oysa sanat ontolojik bir ifşa edıştır. Sanat nesnelere kendilerini bize ifşa edebilecekleri yeni yollar açarken, doğru bir ifade biçimini sabit ve insanlara yarar sağlayan bir hale dönüştürmüştür. Heidegger'e göre teknolojik çağda insanlık kendisini ve diğer varlıkları her an toplu hareketlenme için kullanıma hazır tutma sorunu ile karşı karşıyadır. Batı tarihi boyunca varlık kendisini bize öyle bir biçimde ifşa etti ki bu aynı zamanda onun kendisini gizlemesini de sağladı. Varoluş giderek varolma biçimine dönüştü. Metafizikçiler buna *idos*, *ousia*, *energeia*, *actualitas*, *actus purus*, *Yaratıcı*, *kendinden emin özne*, *güç iradesi* adlarını verdiler. Örneğin Gestalt rasyonalitesi, nedensellik ilkesiyle herşeyi açıklamaya çalışır. Aslında bir şey bir nedenin ürünü olmaksızın da varolabilir. Ama tabii ki teknolojik çağda

olmak demek, aklın anlayabildiği doğal ya da teknik nedenlerle üretilmiş olmak demektir. Oysa olmak kendi başına bir olaydır ki hem nesnelere kendilerini ifşa etmelerine hem de onların varlığına öncelik eder. Bunun için hem nesnelere kendilerini arz etmeleri hem de bu arz edişi olanaklı kılan bir insan varoluşuna gerek vardır.

Teknolojik çağın tanımını yapıldıkça Junger'in sözünü ettiği işçiye özgü Gestalt yerine iş Gestalt'ini yani üretime yönelik varlık tarihinin nihai aşamasından söz etmek gerekir. Bu da Plato'nun *eidōs* doktrini ile açıkladığı varlık kavramına dayanmaktadır. İnsanlık işçiye dönüştü, çünkü bugün olmak demek sadece kendi adına, üzerinde işlenmiş ve dönüştürülmüş olmak demektir. Bu ise kullanıma hazır olma yani sınırlı bir varolma biçimidir. Yalnızca otantik düşünüş ve şiir Almanya'yı yaşadığı krizden kurtarabilir. Düşünüş derken rasyonel hesap yapmak değil, nesnelere varlığı hakkında düşünmek, onların kendilerini bize arz ediş biçimleri üzerine akletmek. Heidegger teknolojiye karşı değildi. Çünkü büyük ölçüde insanlığın iradesi dışında gelişen bir sürecin nihai aşaması olarak görüyordu teknolojiyi.

Modern bakış açısının temelinde bir dünya temsili esastır. Ortaçağda dünya temsili diye bir şey yoktu. Çünkü insanlar dünyayı insanın zihninde oluşan bir temsil biçiminde değil Tanrı'nın bir eseri olarak görmekteydiler. Teknolojik insanlık için bir şeyi temsil etmek, onu resme dönüştürmek, onu kendi normatif dünyasında bir yere yerleştirmeye

çalışmaktır. Kitle kültürünü değerlendiren Heidegger Nietzsche'nin efendi-köle ahlakı doktrininden etkilenildi. Kitle kültürü, burjuva dünyası, köle ahlakı ile özdeşleşmişti. Rahatlık, emniyet, anonim olmak, eşit olmak ve karşılığında korunma duygusu.

Nietzsche'den hareketle Heidegger batının çöküşünü insanın farkında olmadan varlık aleminden dışarı atılmasıyla ortaya çıkan bir tür trajedi olarak yorumluyordu. Ontolojik körlük sonucu insanın kendi kaderini tümüyle denetlemeye yönelik bir iyimserlikle *hubris* duygusuna kapıldığını öne sürüyordu. Greklerin o büyük çağından sonra insanlığın sadece nesnelere ölçüsünü hesaplamaya dayanan açıklama yönteminin kör ışığında kaldığını düşünüyordu. Her şeyi istifade edilebilir ve her an kullanıma hazır hale getirmesi yanında teknolojik insanlık nesnelere nesne olarak kendilerini ifşa ve arz edebilmelerini olanaklı kılan yönüne bütünüyle duyarsız kalmıştır. Batı'nın tarihini trajik terimlerle ifade eden Heidegger kendisini de bu trajik drama içerisinde trajik bir kahraman olarak görüyordu. Tıpkı Kral Oidipus gibi filozof Heidegger de doğrunun ışığında kalarak gerekirse her şeyi süreç içerisinde feda etmeyi göze alıyordu. Filozofun görevi ona göre, nesnelere kaybettiği ağırlığı yeniden kazandırmaktı. Bu da insanlara içinde buldukları ümitsiz durumla ilgili gerçeklerle yüzleşmelerini gerektiriyordu. Sophokles'in kralı gibi o da ülkesini saran ruhani çöküşün kaynağını bulmak için köklerine dönmeyi amaçlıyordu. Bu çöküşün alametleri, dünyanın kararması, tan-

rların göçüp gitmesi, yeryüzünün imhası, insanların kitleye dönüştürülmesi, özgür olan her şeye duyulan kin ve şüphe.

Heidegger'e göre insan varoluşu nesnelere kendilerini ifşa etme olanağı buldukları bir maskedir. Egemen görüş olan insanın nesnelere aktif olarak gözleyen ve kavrayan bir varlık olduğu düşüncesini reddederek insanlığı olanaklı kılan ontolojik şeffaflık aracılığı ile kendilerine baktıklarını savunuyordu. Eski Grekçe'de bakmak en iyi *theo* sözcüğü ile ifade edilebilirdi. *Theomai* birşeyin kendisini görünür kılması, kendini ifşa etmesi, görülmesine olanak tanınması anlamındadır. Biz nesnelere yüzleşmeyiz, nesnelere bizimle yüzleşir. İnsan bu ontolojik ifşa edişine ilişkin destekleyici rolünü unutup Batı tarihi adı verilen dramının, gerçek başoyuncusu, üreticisi, şahidi ve müstefidi olduğunu

sanmıştır. *Hubris* etkisiyle herşeyi denetim altına alma arzusu içine girmiştir; tarihi yeniden yazmak, dünyayı kendi görüntüsünde yeniden yaratmak. Bu denetim anlayışının özünde daha fazla güç arzusu yatmaktadır. Dolayısıyla teknolojik çağ bir *irade iradesi*'dir, kendi kendini güçlendiren bir süreçtir ve daha da yaygın hale gelmenin dışında bir amacı yoktur. Eğer insan varoluşu (Dasein) tarihin bu amaçsızlığının farkına varır, insanlık insanın amaçları aşan bu kozmik oyunda yalnızca bir oyuncu olduğunu anlarsa işlevselci ve tahakkümcü olmayan yeni bir tarihsel dönem başlayabilir.

Kötülük kavramının özünde yatan şey insanın kendisinin ölümlü (mortal) olduğunu unutup *hubris* duygusuna kapılmasıdır.

Ölümlüler ölümlü olduklarını kabul ederlerse nesnelere kendilerini onlara doğru olarak ifşa edeceklerdir.